Bebyggelseinventering i Säffle centrum
Sommaren 1981.

Inventeringen utförd av
Helene Berthilson och
Göran Carlsson
från bebyggelseantikvarisk avdelning
vid Göteborgs Universitet
Rådgivare: Håkan Eles , Värmlands museum.

Säffle Kommun
1981-08-27

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och presentation

1.1 Uppdragets bakrund och syfte sid 1

1.2 Inventeringsområde sid 1

1.3 Tillvägagångssätt: Fältarbete sid 2
Arkivstudier
Bearbetning av material

1.4 Materialredovisning sid 3

2. Inventeringens resultat

2.1 Kortfattad historik sid 4

2.2 Bebyggelseutveckling sid 4

2.3 Bebyggelsekaraktärer sid 5

2.4 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse sid 6

2.5 Skyddsvärd miljö sid 7

3. Hur skall inventeringen användas? sid 7

4. Källförteckning sid 9

5. Bilagor

Karta A: Byggnadsålder, med tillhörande förteckning

Karta B1: Bebyggelsekaraktärer, Trähus, " "

Karta B2: Bebyggelsekaraktärer, Stenhus, " "

Karta C: Kulturhistorisk bebyggelse, " "

Karta D: Skyddsvärd miljö,

1.1 Uppdragets bakgrund och syfte.

Inom Säffle kommun har sedan 1979 pågått delutredningar för den fortsatta planeringen av centralortens utveckling. År 1981 sammanfördes dessa utredningar (översiktlig trafikplanering, parkeringsutredning för centrum, gång- och cykelutredning, utbyggnadsplan Säffle tätort, centrumplanering) till en gemensam områdesplan.

Utredningarna har varit utställda och föremål för remiss, och därför bearbetats. Under våren-sommaren 1981 har en ny utställning ägt rum. Remisstiden avslutades i början av augusti.

Utanför det ovan beskrivna planeringsarbetet har intressen funnits för att behandla de kulturhistoriska aspekterna på bebyggelsen. Socialdemokratiska gruppen motionerade i april 1979 i kommunfullmäktige om att ett kommunalt kulturminnesvårdsprogram borde utarbetas.

I december 1979 inhämtades byggnadsnämndens och kulturnämndens yttrande i ärendet. Kommunstyrelsen beslutade, i april 1981, efter förslag från Värmlands Museum, att inledningsvis genomföra en kulturhistorisk inventering i tätorten. Resultatet av denna skall avvaktas innan beslut fattas om fortsatt inventering av övriga delar inom kommunen

I kommunfullmäktige togs samma beslut i slutet av april 1981.

Syftet med arbetet är att göra en totalinventering för att få en heltäckande bild av byggnadsbeståndet. Inför den fortsatta samhällsplaneringen erhåller man på detta sätt kunskap om kulturhistoriskt värdefulla miljöer och bebyggelser inom området.

1.2 Inventeringsområde.

Det inventerade området framgår av bifogade kartor, och sammanfaller till största delen med områdesplanen.Den utgörs av stadsdelarna Centrum och delar av Västra och Östra innerstaden. Området sträcker sig i stort från Järnvägsgatan i väster till strax öster om korsningen g:a Karlstadsvägen/Tegnérgatan samt från Riksväg 45 (nya) i norr till i söder alldeles nedan slussen i Säffle kanal.

Sammanlagt är det ett trettiotal kvarter med totalt ca 165 fasigheter som inventerats. Av dessa var tjugo obebyggda.

En speciell fastighet utanför områdesplanen har efter önskemål medtagits. Det är Kv. Sifhälla 11, uppförd av konstnären Otto Hesselbom. Denna byggnad har tidigare varit föremål för antikvariska myndigheters intresse.

Eftersom det i arbetet ingått att bearbeta det insamlade materialet, har vi av tidskäl ej kunnat inventera ytterliga fastigheter.

Dock, för att få en total bild av byggnadsbeståndet inom kommunen, måste ytterligare inventering göras. Först när detta gjorts kan ett jämförelsematerial fås, och därefter kan en enhetlig bedömning av den kulturhistoriska bebyggelsen ske, i centrum såväl som i ytterområden.

Vid sidan av vårt arbete har vi fått kännedom om andra stadsdelar och områden som representerar olika skeden i stadens historia. Sydost om Norra Sifhällaparken finns flera större äldre trävillor.

Det mindre Kv. Höjden innehåller enhetligt villabebyggelse i trä som är i fint skick. Kv. Lunden, sydväst om Trätäljakullen består av bebyggelse med äldre karaktär, liksom delvis längs med Olof Trätäljagatan. Intill Billeruds fabriksområde finns välbevarade arbetarbostäder som vittnar om levnadsförhållandena i början av industrialiseringen.

Sundssäteri och Säffle säteri är exempel på högreståndsmiljöer. Intill den senare ligger också Karl XII:s magasin, vilket länsstyrelsen förklarade som byggnadsminne 1971.

Även dessa och andra områden bör snarast inventeras, för att man skall få en fullständ bild av stadsutvecklingen och därmed kunna göra ett representativt urval inför ett kommunalt kulturminnesvårdsprogram.

1.3 Tillvägagångssätt.

I undersökningsområdet har inventeringen varit total, dvs samtliga byggnader har inventerats.

Inventeringar har bedrivits dels genom fältarbete, dels studier av arkivmaterial, samt har avslutats med bearbetning av det insamlade materialet.

Fältarbete.

Under fältarbetet beskrevs varje enskild fastighet på en blankett som utformats av Länsmuseét i Karlstad. Denna har använts vid tidigare inventeringar i länet. Uppgifter om fastigheternas olika byggnader, såsom funktion, ålder, arkitekt, etc, antecknades med hjälp av en förkortningsnyckel. Dessutom finns kommentarer om bebyggelsekaraktär samt en kort beskrivning av närmiljö. Fotografering (sv/v) skedde med hjälp av en s k kompaktkamera Olympus Trip 35, vilken kommunen tillhandahöll. Bildmaterialet består främst av exteriörer (fasadbilder). Ett mindre antal detalj bilder och interiörer har vi också försökt ta, men för att få ett bra resultat måste annan utrustning användas.

Framkallning och kontaktkopiering har utförts av en fotofirma i Säffle. Under fältarbetet har vi omväxlande antecknat resp. fotograferat, men tillsammans diskuterat kommentarerna.

I de flesta fall har vi sökt kontakt med de boende. Muntliga uppgifter om bebyggelsen har således erhållits av fastighetsägare, hyresgäster och andra. Överlag har dessa varit positivt inställda, endast i några få fall har vi mött en avvisande attityd.

Arkivstudier.

Vid fältarbetet gjordes bedömningar av bebyggelsens ålder. I många fall kunde de boende också ge uppgifter som varit fin vägledning.

Under hand har vi kontrollerat uppgifter om ålder och arkitekt i Byggnadsnämndens och Gatukontorets arkiv. Där återfanns också många äldre orginalritningar.

I det äldsta materialet återfanns sällan arkitektens namn, och i några enstaka fall saknas överhuvudtaget uppgifter om fastigheterna.

I detta sammanhang bör nämnas att Billeruds AB har ett stort arkiv vid sitt huvudkontor Vi har ej haft tid att gå igenom detta, med eftersom företaget haft stor betydelse för bygden, bör man vid en fördjupad undersökning söka efter material här.

Det lilla litterära materialet om bebyggelsen av lokalhistorisk karaktär är ganska ensidigt. Vi har emellertid till en del kunnat hämtat uppgifter ur detta.

Bearbetning av materialet.

I slutskedet av inventeringen har vi gjort en bearbetning av det insamlade materialet.

Efter en kortfattad historik, följer så kartsammanställningar som vill åskådliggöra utbyggnadsskeden, bebyggelsestrukturer, gårdstyper, m m. Med utgångspunkt från detta har vi sedan på en karta markerat den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, och övriga byggnader av positiv betydelse för miljön eller stadsbilden. På en annan karta har markerats de värdefulla miljöer som vi anser borde behandlas med speciell omtanke i framtiden.

Det har varit besvärligt att få fram ett bra underlagsmaterial till kartorna. Förändringar som inträffat den senaste tiden har vi själva försökt ajourföra. Detta har skett på ett mera schematiskt sätt då uppmätningar ej gjorts.

4.1 Materialredovisning.

Inventeringens resultat består dels av basmaterial i form av blanketter och fotoblad med kvartersplan för varje fastighet. Detta finns samlat i 3 st. pärmar. Över fotografierna har förts protokoll som bifogas.

Bearbetningen har resulterat i 5 st. kartor (4st. skala 1:2000, 1 st. skala 1:4000) med tillhörande bilagor.

Materialet förvaras i orginal hos Säffle kommun. Värmlands Museum har en kopia av detta, samt förvarar fotonegativen.

Vi som har utfört bebyggelseinventeringen är studerande vid Bebyggelseantikvarisk linje vid Göteborgs Universitet, där vi studerat fyra av sex terminer.

Under inventeringen har byggnadsantikvarie Håkan Eles vid Värmlands Museum fungerat som rådgivare och sakkunnig.

Vi vill också tacka de som bistått oss vid inventeringsarbetet, och medverkat vid utarbetandet av redovisningsmaterialet.

SÄFFLE 1981-08-27

Helene Berthilsson
/Helene Berthilsson/

Göran Carlsson
/Göran Carlsson/

2.1 Historik

Byamännen i samhällsbildningen som var belägen vid Säffle kanal (byggd 1837) började på 1870-talet att diskutera bildandet av Säffle köping. 1882 konstituerades köpingen och invånarantalet var då ungefär 480 personer. I Säffle by fanns vid denna tidpunkt handelsbodar, hanterkare, vattenkvarn, färgerier och garverier samt en statstelegraf och ett avdelningskontor för Karlstads sparbank.

Den kyrkliga indelningen sammanföll inte med den nya uppdelningen av Säffle köping och By landskommun. På detta område behölls den tidigare indelningen fram till 1911, då Säffle kapellförsamling bildades.

Bebyggelsen växte snabbt och 1916 avskiljdes ytterligare område från By kommun och införlivades med Säffle köping. Bebyggelsutvecklingen fortsatte och förortsområden uppkom, bl a på hemmanet Billeruds område där Billeruds aktiebolags industrianläggnin var belägen.

I och med denna ökning av bebyggelse utanför köpingens gränser började man diskutera sammanslagning av By socken och Säffle köping samt ombildning till stad. Dessa frågor diskuterades fram till 1950/1951 då Sveriges yngsta stad invigdes.

2.2 Bebyggelseutveckling (Karta A)

Vid tiden för bildandet av Säffle köping upprättades den första stadsplanen av Major W.Sparre. Han gjorde en indelning av kvarter och tomter och reserverade bl a mark för uppförande av en kyrka. Denna stadsplan fastställdes den 13 maj 1881. På kartan finns några av Säffles äldsta byggnader i dag utritade.Det gäller t ex Stenmagasinet på Stg 54 samt Kanalvillorna I,II och III. Dessa byggnader är belägna på det område som vid slutet av 1800-talet tillhörde Kanalbolaget.

Kungl. Maj:t förordnade 1882 då Säffle köping bildades att byggnadsstadgan och ordnin stadgan för rikets städer skulle tillämpas. Dessa stadgar utökades 1936 med särskilda bestämmelser(utomplansbestämmelser) för byggnadsverksamheten i förortsområdena närmas Säffle köping.

1919 och 1922 fastställdes nya stadsplaner och bestämmelser till dessa utarbetad

Under 1920-talet rådde en industriexpansion vilket avtecknade sig i de byggnader som då kom till uppförande. 1930 la kommunalnämnden fram en byggnadsplan som gällde Säffle köpings kommunala byggnadsbehov och under det följande decenniet byggdes ett flertal institutioner såsom t ex samrealskola, varmbadhus, brand och polisstation. Under 1940-talet rådde bostadsbrist i köpingen och på grund av ökade byggnadskostnade och förordningar om utförande av skyddsrum byggdes t ex endast ett bostadshus 1942. Olika åtgärder vidtogs för att stimulera byggnadsverksamheten, vilket medförde en ökning av nybyggnationen under senare hälften av 1940-talet.

Den största byggnadsexpansionen i stadskärnan ägde rum från mitten av femtiotalet och fram till mitten av 1970-talet. Carl Waldenström var verksam som stadsarkitekt under denna tidsperiod och han hade ett stort inflytande över byggnadsutvecklingen.

4. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING:

Otryckta källor:

SÄFFLE KOMMUN	Centralarkivet (SÄFFLE KÖPING. Kommunalnämnden F:6, F:31)
	Byggnadsnämndsarkivet, Stadsarkitektkontoret
	Gatu- och ledningsarkivet "
	Fastighetsarkivet "
SÄFFLE STADSBIBLIOTEK	Klippärmar Nr 5 och Nr 47

Tryckta källor:

Alingsås stadskärna. Förslag till områdesplan. 1979

Gamla hus, en tillgång att nyttja.	Arbetsgruppen för byggnadsrådgivning. Östersund 1979.
Linn, B.	Husen vi äger. En tillgång att vårda. Uddevalla 1978.
Schyman, I.	Värmlandsnäs 2. Säffle 1958.
Stavenow- Hidemark, E.	Villabebyggelse i Sverige 1900-1925. Sthlm 1971.
Stenberg, P.,Åsgrim, A.	Byggnadsinventering Halmstad 1975, Innerstaden.
Säffle. Svenska stadsmonografier.	Malmö 1952.
Vägledning för kulturhistorisk bebyggelseinventering.	Riksantikvarieämbetets rapport 1976D 12.

BYGGNADSÅLDER:

(Fastighetsbeteckning avser huvudbyggnad)

Före 1900:

Bryggaren 16
Fogden 3
Gärdet 4
Gärdet 5
Gärdet 6
Gärdet 12
Haga 9
Hyttan 3
Hyttan 4
Härden 6
Merkurius 1
Merkurius 2
Merkurius 8
Skalden 2
Skalden 3
Smedjan 1
Smedjan 2
Sparta 2
Sparta 5
Telegrafen 11
Stg 54, Kanalvillan II
Stg 54, Stenmagasinet
Stg 75, Trätäljaskolan
Stg 138, Kanalvillan I
Stg 138/138A, Kanalvillan III
Stg 2676, "Länkarna"

1900-1919:

Berget 2
Bryggaren 15
Domaren 1
Fogden 4
Gärdet 1
Gärdet 2
Gärdet 3
Gärdet 7
Gärdet 11
Hyttan 8
Härden 1
Härden 5
Härden 7
Karlberg 1
Karlberg 4
Kvarnen 3
Kvarnen 9
Källan 1
Källan 4
Källan 5
Källan 6
Liden 2
Merkurius 6
Sparta 11
Städet 11
Städet 13
Telegrafen 7
Telegrafen 10
Trätälja 3
Trätälja 4
Trätälja 5
Stg 64, Vattentornet
Stg 74, Gymnastikbyggnad
Stg 89, Kungsparken
Stg 108, Sågen (5)
Stg 188, Kv Fogden)

1920-1944:

Bryggaren 10
Bryggaren 12
Bryggaren 13
Gärdet 9
Gärdet 10
Hyttan 5-6
Karlberg 2
Kranen 4
Kranen 5
Lagern 1
Merkurius 7
Smedjan 4
Smedjan 5
Smedjan 6
Sparta 9
Sparta 12
Strömmen 2
Städet 3
Städet 9
Städet 10
Telegrafen 6
Stg 108, Kv Kyrkan

1945-1981:

Banken 10
Banken 12
Banken 13
Berget 4
Berget 7
Berget 8
Bryggaren 17
Donatorn 5
Donatorn 9
Donatorn 10
Fogden 5,6,7
Fogden 8,9,10
Fyrhörningen (stg 2697)
Haga 10
Haga 11
Haga 12
Haga 13
Hyttan 2
Hyttan 7
Härden 2
Härden 3,9-20
Knutsbacken 6
Knutsbacken 6/7
Kranen 1,2,6
Kvarnen 8
Kvarnen 10
Kyrkan 1
Källan 1
Källan 2
Källan 3
Lagern 6
Lagern 7-10
Lagern 11-16
Lagern 17-20
Liden 1
Liden 5
Liden 15
Liden 16
Liden 18
Liden 19
Merkurius 9
Skalden 4
Skeppet 3
Strömmen 3
Städet 13
Städet 14

1945-1981:

Sågen 1
Sågen 4
Telegrafen 8
Telegrafen 9
Telegrafen 12
Telegrafen 14
Trätälja 10
Trätälja 11
Stg 54, Manöverhus
Stg 108, Kanaltorget
Stg 138, Regnskydd
Stg 138 A, Taxistation
Stg 178, "Socialförvaltningen"
Stg 178,185+335, Nytorget
Stg 185+335, Stortorget
Stg 185+335, Sundsplan

BEBYGGELSEKARAKTÄR, TRÄHUS:

Trähus före 1900 med ursprung i korsformig plan:

Fogden 3
Haga 9
Merkurius 1
Merkurius 2
Merkurius 8
Skalden 2
Telegrafen 6
Stg 138/138A

Trähus kring sekelskiftet med ursprung i sexdelad plan:

Bryggaren 16
Gärdet 11
Hyttan 4
Liden 2
Skalden 2
Smedjan 1
Smedjan 2
Sparta 2
Sparta 11
Stg 54, Kanalvillan II
Stg 89, Kungsparken
Stg 108, Kv. Sågen
Stg 138, Kanalvillan I
Stg 138/138A, Kanalvillan III
Stg 2676, "Länkarna"

Övriga trähus före ca 1915:

Berget 2
Bryggaren 10
Härden 6
Gärdet 4
Gärdet 5
Karlberg 4
Källan 6
Merkurius 7
Sparta 5
Trätälja 3
Trätälja 4

Trähus från 1910-talet, belägna i tomtgräns med brandmur:

Hyttan 8
Karlberg 1

Trävillor kring 1910:

Fogden 4
Gärdet 1
Härden 7
Stg 188, Kv. Fogden

BEBYGGELSEKARAKTÄRER:

Sekelskiftsbyggnad i rött tegel med variationer i murverket:

Gärdet 6
Gärdet 7
Städet 10
Telegrafen 11

Institutionsbyggnad kring sekelskiftet med puts/tegelarkitektur:

Domaren 1
Härden 1
Merkurius 6
Stg 75, Trätäljaskolan

Större affärs/hyreshus kring sekelskiftet med utsmyckad putsarkitektur:

Gärdet 3
Hyttan 3
Härden 5
Kvarnen 3
Källan 5

Putsat affärs/hyreshus uppfört kring 1920-talet:

Gärdet 10
Merkurius 7
Smedjan 4
Städet 10
Städet 11
Telegrafen 10
Trätälja 5

KULTURHISTORISK BEBYGGELSE:

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse:

Bryggaren 16
Domaren 1
Fogden 3
Fogden 4
Gärdet 1
Gärdet 3
Gärdet 6
Gärdet 7
Gärdet 12
Haga 9
Hyttan 3
Härden 1
Härden 5
Härden 6
Härden 7
Kvarnen 3
Kvarnen 9
Källan 5
Merkurius 1
Merkurius 2
Merkurius 8
Skalden 2
Smedjan 4
Sparta 5
Sparta 11
Städet 10
Städet 13
Telegrafen 7
Telegrafen 11
Trätälja 3
Trätälja 4
Stg 54, Stenmagasinet
Stg 54, Kanalvillan II
Stg 64, Vattentorn
Stg 74, Gymnastikbyggnad
Stg 75, Trätäljaskolan
Stg 138, Kanalvillan I
Stg 138/138A, Kanalvillan III
Stg 188, Kv.Fogden
Stg 2676, Länkarna
Sifhälla 11

Byggnad av positiv betydelse för miljön eller stadsbilden:

Gärdet 4
Gärdet 5
Gärdet 11
Hyttan 8
Kranen 4
Kvarnen 4
Källan 4
Liden 2
Merkurius 6
Merkurius 7
Städet 10
Städet 11
Telegrafen 10
Sparta 2
Stg 138/138A, Byggnader intill Kanalvilla III.

Av det central Säffle idag, kan en första bild ge ett intryck av en mycket splittrad bebyggelse, vad gäller byggnadsålder och arkitektonisk utformning. Det kan synas svårt att finna större sammanhängande miljöer med likartad bebyggelse. Det är dock denna splittring som förmedlar kunskap om vad som hänt i stadskärnan, att det rör sig om en mycket ung stad som tidigare kanske varken haft resurser eller traditioner att ta till vara den äldre bebyggelsen. Om det nu är splittring och få sammanhängande miljöer som är karaktäristiskt för Säffle så är det desto viktigare att de som är invånare och de som vårdar staden blir medvetna och aktsamma om det som finns.

Ett närmare studium av bebyggelsen visar att gemensamma drag finns mellan olika hus och gårdsutformningar. Uthusbebyggelsen är oftast förlagd till fastighetsgränserna och ibland är byggnaderna ihopbyggda med grannens uthusoch delas i fastighetsgränsen av en brandmur. I dag är många uthusbyggnader nedrivna och kvar står då brandmurar som är ett karaktäristiskt inslag i gatubilden. Under årtionderna omkring sekelskiftet var det vanligt att de större affärs och bostadshusen i trä eller sten var uppförda i gatulinjen. Mindre bostadshus i trä kunde däremot ha en förgård och var indragna ett stycke på tomten.

Vid några fall av enklare träbebyggelse förlades även boningshuset i tomtgränsen, vilket medför att gavelfasaden kan uppfattas som"halv" jämfört med en ordinär friliggande byggnad. När samtliga byggnader på en fastighet är uppförda i tomtgränsen blir den fria tomtytan stor och öppen. Denna typ av gårdsutformning har till stor del försvunnit från det inventerade området, kvar finns två stycken, Hyttan 8 och Karlberg 1.

Vi har funnit en del huvudbyggnader med spår av den korsformiga planen. Det är en plantyp som medför innerväggar med rummen centrerade runt en skorstensstock. I en del fall har man fördubblat byggnadsvolymen och man finner då en plan bestående av två ihopkopplade korsformiga planer. Dessa hus har 1 1/2 till 2 plan och avslutas oftast med ett enkelt sadeltak.

Trähusen har också varit utformade med sexdelad plan vilket innebär att de har två rum på djupet med en sal i mitten som flankeras av två skorstensstockar. Dessa hus har också sadeltak, men de korsas oftast av gavelfronter på långsidorna. Kring 1910 talet började trävillor med en friare planutformning att byggas och exempel på några sådana har vi också funnit i centrala Säffle.

När det gäller stenhus så är de äldsta exemplena röda tegelhus som troligen hämtat sina förlagor från de byggnader som uppfördes i och med att järnvägen drogs fram i Sverige.

Det är även troligt att inspiration och förlagor hämtats "utifrån" när det gäller de insitutioner som byggdes kring sekelskiftet, med en blandning av puts- och tegelarkitektur. Dessa byggnader har iflera fall trappgavlar vilket säkerligen ej hämtats i från den lokala traditionen.

Under 1920-talet med dess industriexpansion byggdes ett antal större affärs- och hyreshus. Dessa blev ett nytt inslag i stadsbilden och de byggdes för att möta ökade behov av både större affärslokaler och bostäder. Dessa större affärs- och hyreshus hade några föregångare byggda i början av seklet och de karaktäriseras av en arbet. och utsmyckad putsarkitektur.

Den allra största gruppen av byggnader i centrum innefattas ej i någon av dessa kategorier, det är alla de röda och i några fall gula tegelhus som är byggda efter 1945. I och med sin volym och höjd, är de kanske de allra mest karaktäristiska byggnaderna för Säffle stadskärna idag.

2.4 Kulturhistorisk bebyggelse. (Karta C)

Inventeringen ligger till grund för en bedömning av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Denna bedömning har alltså gjorts fristående från faktasammanställningen och är avsedd för en speciell situation, i detta fall som ett förslag till att ingå i den kommande områdesplanen för Säffle centrum. Värderingen är tidsberoende, och bör liksom annan planering, till exempel fysisk riksplanering vara "rullande". Förändringar i byggnadsbeståndet i framtiden medför naturligtvis att värderingar måste omprövas. Faktamaterialet i sin tur är av mer bestående värde, och är användbart i flera andra sammanhang.

P g a svårigheterna att anlägga ett kulturhistoriskt perspektiv på modernare bebyggelse, har vi i vår värdering behandlat den äldre, dvs uppförd före 1940-talet. Senare tiders ställningstagande kommer förmodligen att medföra nya värderingar.

De kriterier som använts är av tre slag: det arkitektoniska värdet, miljövärdet, samt det historiska värdet.

Det arkitektoniska värdet innebär att en byggnad är uppförd och utformad i en sådan stil, att den berättar om den arkitektoniska uppfattningen i olika tider. Här gäller att såväl högreståndsbyggnader med påkostad arkitektur, som bebyggelse av enklare slag, har sitt värde. I den tidigare byggnadsvården har den första kategorin prejudicerats, vilket medfört att vi idag har mindre bevarat av den senare kategorin.

Den enskilda byggnaden kan emellertid inte ge en upplevelse av hur miljön som helhet är utformad. Därför måste den sättas in i ett sammanhang. I de fall det funnits en gårdsutformning, med representativ gårdsbebyggelse, vegetation och markbehandling, har detta värderats högt. Under senare tid tenderar byggnadsvården mer att gälla hela miljöer snarare än enstaka monument. Karakteristisk bebyggelse bör därför där det är möjligt bevaras i sin helhet. Även där bebyggelsen synes splittrad, som gäller delvis för Säffle, måste detta ses som karakteristiskt och ett värde i sig.

På bilagda kartor har i vissa fall gårdsbebyggelse markerats som värdefull. Detta gäller t ex kv Hyttan 3, som är stadens enda större stenhus med kringbyggd gård. Motsvarande bild ger kv Merkurius 2, som också har en välbevarad miljö, men där flertalet byggnader är i trä. Det finns ett mindre antal kringbyggda miljöer som är välbevarade. Emellertid är just de öppna gårdarna med friliggande huvudbyggnader och uthus i tomtgränserna, ett påfallande stort inslag i Säffles stadskärna.

Till bebyggelsen hör historiska värden, såväl av riks- som lokalart. Säffles f n enda byggnadsminne, Karl XII:s magasin invid Säffle säteri, är ett minnesmärke med riksintresse. Lokalhistoriskt kan t ex pekas på hur den stora betydelse som Billeruds Industri haft, avspeglat sig i bebyggelsen.

Utifrån den historiska apekten måste också byggnader och miljöer värderas som kunskapsmaterial och associationsbilder om äldre tiders byggnadsskick och levnadsförhållanden. Till kulturminnesvården hör att levandegöra detta historiska arv vi har i vår bebyggelse.
Här är viktigt att påpeka att all bebyggelse måste nödvändigtvis kontinuerligt vårdas och ges ändamålsenliga funktioner.

En äldre bebyggelse har påverkats av många människor under lång tid, och har därigenom fått en innehållsrik karaktär. Här möter man skiftande inslag, olika verksamheter och oväntade smådetaljer. Dessa upplevelser visar på olika generationers växlande synsätt och tonvikter. Tillsammans ger de en mycket rik helhet som aldrig kan skapas inom en kort tidsrymd. Snarare har den moderna nybebyggelsen och s k "saneringar" (även ombyggnader) utformats av ett fåtal människor som bestämmande. Resultatet blir följaktligen mera enformig och innehållslös än en historiskt sammansatt bebyggelse.
En fråga inställer sig här, huruvida det kommer att bli möjligt att komplettera de senaste tiotalens stadsbyggande i permanent och orubbliga "betongmiljöer"? Hur ska människor kunna påverka och berika dessa till att bli positiva upplevelser?

2.5 Skyddsvärd miljö (Karta D)

Miljö är något som vi alla har runt omkring oss, den kan bestå av ren orörd natur, men är oftast bearbetad av den mänskliga handen på ett eller annat sätt. I en stad kan detta komma till uttryck genom byggnader, vägar, anlagda parker, m m. Ibland är någon del av miljön mer betydelsefull än andra för vår upplevelse. Det kan vara ett område som vi lätt känner igen, som har enhetliga drag och som på så sätt blir karakteristiskt för t ex en stad. Sådan speciell miljö vill naturvårdare skydda, och är den bebyggd är de kulturvårdande instanserna också intresserade.

Under vår inventering i Säffle har vi funnit sådan miljö. Det är ett område kring stadens knutpunkt, dvs broarna som förbinder östra och västra stadsdelarna. Broarna sträcker sig över Säffle kanal och Byälven, och det är dessa vattendrag med omgivning som vi har markerat som skyddsvärd miljö.
Området sträcker sig ifrån trakten nedanför slussen i söder, och upp till Lantmännens siloanläggning och Billeruds industriområde i norr. Det centrala i området är ön som bildas av Byälven och kanalen, och de byggnader som är uppförda i anslutning till kanalen på 1800-talet. De representerar tillsammans med Billeruds skorstenar och stadshusets fasad ett stycke lokal historia. Om hur först en by, sedemera en köping och till sit en stad bildades, vid den kanal som byggdes utmed Byälven och togs i bruk 1837.

Detta område bör därför vårdas med största aktsamhet, så att denna levande pedagogiska historiebok ej går förlorad.

Stadsbilden i Säffle är som tidigare nämnts splittrad, men som pulsåder genom staden går Storgatorna. Även de har en historisk förankring i en gammal stråkväg från Göteborg till Arvika. Därför måste dessa gator och den bebyggelse som kantar dem, behandlas på ett sådant sätt att man försöker behålla den äldre bebyggelsen utmed dessa. Nybyggnationer och förändringar måste också ske på ett varsamt sätt.

3. Hur skall inventeringen användas ?

Som ett resultat av vår inventering har kulturhistorisk bebyggelse markerats, och skyddsvärd miljö avgränsats. Dessa anser vi ha sådana kvalitéer att de som helhet bör behandlas med särskild omsorg.
Även utanför detta område finns flera ur kulturhistoriska aspekter intressanta hus och miljöer som snarast bör inventeras.

Inventeringen måste ses som ett första steg, till att vara ett underlagsmaterial och en kunskapskälla i ett bevaringsarbete. Enbart en renodlad kulturhistorisk inventering som denna är svår att förankra i stadsplaneringens konkreta villkor.

För de områden som ansetts värdefulla, måste nästa steg vara att upprätta ett konkret program för bevaringsarbetet. För detta krävs en arbetsgrupp, där även de tekniska och ekonomiska aspekterna blir representerade tillsammans med de rent antikvariska. De boende som berörs och allmänheten bör naturligtvis ges information och möjlighet till inflytande.
Sådana s k "Bevarandeplaner" har under senare år börjat genomföras i allt fler kommuner, och kan innefattas i ett kommunalt kulturminnesvårdsprogram.

En avgränsning av värdefull bebyggelse innebär naturligtvis inte att man vill lägga en död hand över denna, och på så sätt förhindra all förändring i framtiden. Det är viktigt att även den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen är ett levande inslag i stadsbilden. Med bakrund av den kunskap som resultatet av denna inventering vill utgöra, bör förändringar få äga rum, men på ett aktsamt och genomtänkt sätt.
Det är viktigt att planer och byggnadslovsärenden som berör den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen prövas utifrån sina aspekter. Antikvariska myndigheter bör därför få god och kontnuerlig insyn i planer och projekt. Denna information bör ske på ett så tidigt stadium som möjligt, så att rimliga möjligheter ges till påverkan.

Bebyggelsen bör kontinuerligt vårdas och användas. På så vis undvikes situationer där ett långt gånget förfall medför att kulturhistoriska aspekter kommer i ett ohjälpligt underläge gentemot t ex de tekniska.

I en "Bevarandeplan" kan föreskrifter och rekommendationer utarbetas för att gälla ex fasadrenoveringar, takbeläggningar, färgsättning, dörr- och fönstertyper, gårdsutformning, etc. I de fall där befintliga byggnader av olika skäl inte kan bevaras, kan man tillämpa att nybebyggelsen anpassas till omgivningen, t ex gällande hustyp, takfall, fasadmaterial, etc.

Vi hoppas att vår inventering inte samtidigt blir den första och sista i Säffle, utan att denföljs av ett kontinuerligt inventeringsarbete och av ett konkret bevaringsprogram.

Till slut vill vi även framföra en önskan om att materialet i någon form göres tillgängligt för allmänheten. Inte minst med tanke på det positiva bemötandet vi fått under inventeringsarbetet, från fastighetsägare, hyresgäster, m fl.